

Povilas Gaidelis. [Didvyriai nemiršta: Juozas Stravinskas-Žiedas, Kardas](#)

J. Stravinskas gimė 1914 m. kovo 20 d. Suvalkų gub. Marijampolės aps. Klebiškio vls. Mieldažiškių kaime Baltramiejaus Stavinsko ir Antaninos Radušytės – Stravinskienės šeimoje. Baigęs Prienų „Žiburio“ gimnaziją Juozas mokėsi Vytauto Didžiojo universitete Kaune, Fizikos – matematikos fakultete, bet po kurio laiko nutraukė studijas ir pradėjo tarnybą Lietuvos kariuomenėje. 1937 m. jis baigė Kauno karo mokyklos aspirantūrą ir gavo jaunesniojo leitenanto laipsnį. Išėjęs į atsargą jis baigė studijas universitete. 1939 – 1940 m. J. Stravinskas dirbo Lietuvos geodezijos tarnyboje, ruošė topografinius žemėlapius, statė trianguliacijos punktus ir geodezinio šalies tinklo žymeklius.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, vokiečių okupacijos metu J. Stravinskui pavyko išvengti mobilizacijos į vokiečių kariuomenę. Švietimo reikalų inspektorius Juozo Eidukevičiaus pakviestas jis pradėjo mokytojauti Prienų „Žiburio“ gimnazijoje, kurioje ir pats neseniai mokėsi. Čia jis dėstė matematiką, fiziką ir chemiją.

Kuomet Lietuvą antrą kartą užplūdo Raudonoji armija ir prasidėjo okupacija, okupantų represinės struktūros nepaliko ramybėje ir J. Stravinsko. 1945 m. pavasarį, netrukus po Verbų sekmadienio, jį iškvietė Prienų valsčiaus NKVD poskyrio darbuotojai ir vertė pasirašyti, kad jis seks savo bendradarbius bei moksleivius ir duomenis pateiks okupantų saugumo tarnyboms. Prigrašinę ir liepę gerai pagalvoti, jie išleido Juozą kelioms valandoms pagalvoti ir vėl ateiti pas juos. Tapti išdaviku J. Stravinskui neleido sąžinė, todėl pasirinkimo nebuvo. Jis atsisveikino su žmona ir dukrele Laimute ir išėjo pas laisvės kovotojus, kurie bazavosi Prienų šile. Čia jis susitiko su Geležinio Vilko pulko kovotojais, buvusiais Prienų „Žiburio“ gimnazijos auklėtiniais: Jonu Gelčiu-Perkūnu, Kazimieru Jočiu-Šatu, Vincu Senavaičiu-Žaliavelniu, Kaziu Urbonavičiumi-Žaibu ir Algirdu Varkala-Žaliuku, kurie veikė rytinės Suvalkijos miškuose. Kazys Urbonavičius-Žaibas J. Stravinskui pasiūlė tapti jų vadu, nes jis jau turėjo karinę patirtį.

Juozas Stravinskas

1945 m. birželio 17 d. Marijampolės aps. Šilavoto vls. Įvyko Degimų kautynės. Geležinio Vilko pulko (būsimos Geležinio Vilko rinktinės) 8-osios kuopos laisvės kovotojai vadovaujami Kazio Pinkvartos-Dešinio, per 4-5 valandas nukovė apie 70 enkavedistų. Partizanų pusėje žuvo V. Senovaitis-Šiaurys, Žaliavelnis ir 5 kovotojai.

1945 m. rugpjūčio mėnesį buvo įkurta Suvalkijos laisvės kovotojų Tauro apygarda, o Geležinio Vilko pulkas tapo Tauro ap. rinktine. Ji tapo pavaldi apygardos štabui. Rinktinės vadu buvo paskirtas iš Kauno į Suvalkiją atvykęs to krašto partizanams tada dar nežinomas aviacijos majoras Zigmąs Drungas – Šernas. Šis taktiškas, aukštos moralės karininkas labai vertino leitenanto J. Stravinsko jau sukauptą vadovavimo partizanams patirtį ir nutarė likti tik formaliu rinktinės vadu. Rinktinės vadovybėje susiklostė lyg ir dvi valdystės padėtis. Tačiau santūrus, taikaus būdo majoras gret įgijo J. Stravinsko pagarbą, grupių vadų ir eilinių kovotojų pasitikėjimą. Rugpjūčio 13 d. Tauro ap. vadas kpt. Leonas Taunys – Kovas įsakymu Nr. 3 Z. Drungą – Šerną paskyrė

Tauro ap. štabo karininku ir iškvietė jį į štabą. To pačio įsakymo kitu punktu ltn. J. Stravinskas-Žiedas buvo paskirtas Geležinio Vilko rinktinės vadu.

Spalio 31 d. Klebiškio miške įvyko geležinio Vilko rinktinės vadų ir aktyvesnių kovotojų susirinkimas. Jo metu buvo suformuotas rinktinės štabas ir patvirtinta štabo pareigūnų asmeninė sudėtis bei nustatytos kuopų: Gedimino, Kęstučio, Algirdo, Vytauto, Šarūno, Mindaugo ir Šiaurės veikimo teritorijos.

1945 m. Visų Šventųjų naktį sunkvežimiu laisvės kovotojai nuvažiavo į Išlaužą, ten bažnyčioje išklausė mišias ir grįžo į Cepliškes. Vėlinių dieną Cepliškėse - partizano Kairio tėviškėje iš Plutiškių parvežtas kunigas Antanas Mieldažys pašventino Kaune išsiuvinėtą ir štabo ryšių skyriaus viršininkės Petrutės Pušinskaitės – Vilijos parvežtą Geležinio Vilko rinktinės vėliavą. Priklaupęs ir bučiuodamas vėliavos kraštą, pirmas prisiekė J. Stravinskas-Žiedas: „- Aš, aktyvus partizanas Žiedas, prisiekiu...“ Po vado Tėvynę ir Vėliavą ginti negailint savo gyvybės, prisiekė visi kuopų vadai ir eiliniai kovotojai.

Geležinio Vilko rinktinėje buvo reglamentuota griežta karinė drausmė. Šios ltn. J. Stravinsko-Žiedo priemonės įgalino rinktinei tapti gerai organizuota ir drausminga karine jėga, kuri buvo pajėgi kovoti su okupantų represinėmis struktūromis ir atremti jų išpuolius. Geležinio Vilko rinktinė, kuri veikė Prienų, Gudelių, Šilavoto, Sasnavos, Marijampolės, Simno ir Alytaus apylinkėse, pradžioje susidėjo iš trijų grupių iš viso apie 400 kovotojų.

1945 m. lapkričio 17-osios naktį, jungtinės Algirdo, Kęstučio ir Gedimino kuopų pajėgos puolė Šilavoto NKVD įgulą ir stribų būstinę – Mūrelį. Tačiau dėl intensyvios enkavedistų ugnies nepavyko prie pastato sienos pristumti ir susprogdinti prieštankinių minų užtaisais. Iki paryčių apšaudę stribyną ir apgultame Mūrelyje nukovę milicijos leitenantą Obolevičių bei du enkavedistus, partizanai pasitraukė. 1946 m. sausio 6 – 7 d. Tauro ap. Geležinio Vilko rinktinės 3-iosios kuopos kovotojai kautynėse su NKVD kariuomene Marijampolės aps. Prienų vls. Čepeliškių kaime nukovė 13 priešų kareivių. Žuvo kovotojas J. Morkūnas – Rambynas.

J. Stravinskas-Žiedas (2-je eilėje 1-as iš kairės)

1946 m. pavasarį J. Stravinskas-Žiedas, A. Varkala – Žaliukas, Juozas Lukša Vytis ir Stasys Lukša – Juodvarnis pradėjo leisti rinktinės partizanų laikraštį „Kovos keliu.“ Aktyvi ir sėkminga Geležinio Vilko rinktinės laisvės kovotojų veikla netrukus sulaukė ypatingo gen. mjr. Bartasiūno vadovaujamų okupantų represinių struktūrų dėmesio. Rinktinės kovotojams sekė Marijampolės NKGB užvedė agentūrinę bylą Nr. 323 – „Železnyj volk“ (Geležinis vilkas). Rinktinės vadui Žiedui MGB užvedė dar atskirą personalinę „Ž – 7“ agentūrinę bylą. Saugumo sumetimais, jau plačiai Suvalkijoje žinomą slapyvardį Žiedas jis pakeitė kitu – Kardas.

Tačiau okupantai taip pat nesnaudė. Jiems pavyko laisvės kovotojų vadus įvilioti į savo tinklą. 1946 m. gegužės 28 d. Tauro apygardos vadas Zigmas Drunga – Mykolas Jonas ir Geležinio Vilko r. vadas Kardas – J. Stravinskas susitiko su Vilniaus universiteto medicinos fakulteto docentu Juozu Albinu Markuliu (MGB agentu „Ereliu“, kuris okupantų pavėdimu vaidino Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) vadą – centrinės partizanų vadovybės imitacija. Vizito metu Ereliis surinko nemažai informacijos apie laisvės kovotojų planus. Po šio susitikimo netrukus prasidėjo išdavystės ir partizanų žūtys.

1946 m. birželio 2 d. Šilavoto enkavedistai ir gen. P. Vetrovo divizijos kariai krėsdami Mikalinės mišką rado partizanų bunkerį. Puskarininkis Klemensas Garbaravičius-Ažuolas sužeistas susisprogdino granata, o Tauro ap. ryšių karininkas Feliksas Kutkaitis-Žalgiris, išlindęs iš bunkerio, pasidavė priešams.

1946 m. birželio 2-3 d. Skaisčiūnų kaime M. Vosylius sodyboje įvyko Tauro ap. ir rinktinių vadų pasitarimas. Iš pasitarimo vykstančius vadus ir jų palydovus Griešų miške puolė stambus enkavedistų dalinys. Sutikę įnirtingą atkirtį ir kautynėse patyrę skaudžius nuostolius, okupantai atsitraukė. Partizanai pasitraukė į Kazlų Rūdos miškų masyvą. Pavakare sustoję pailsėti jie išsiskyrė į dvi grupes.

Kryžius J. Stravinsko žūties vietoje

Kaip buvo numatyta, Tauro apygardos vadas Mykolas Jonas su Žalgirio rinktinės vyrais per Suvalkijos miškus patraukė į šiaurę. Jie buvo sutarę susitikti su Žemaitijos partizanų vadu Jonu Žemaičiu – Vytautu. Tačiau 1946 m. birželio 12 d. Agurkiškės miške pateko į apsupimą. Mūšyje su enkavedistais apygardos vadas žuvo.

Algirdo kuopos vadas Tigras su 14 kovotojų atėjo pasitikti Žiedo, su juo pasitarę, vyrai nutarė žygiuoti į Prienų Šilą. 1946 m. birželio 7 d. paryčiais, aplenkdami Leskavą penkiolikos kovotojų grupė Barsukinės kaimo laukais nubrido Pagražio girios kryptimi. Du kovotojai – Juozas Samuolis – Strazdas ir Antanas Šiupienius – Saugūnas, atsiskyrę nuo pagrindinės grupės, nuėjo į Šmurų kaimą, o žvalgai Juozas Išganaitis – Dėdė ir Antanas Vosylius-Vilkas, žvalgydami vietovę, pamiške nuėjo kaimo link. Tik patekęjus saulei, Pagražio miške sumigusius laisvės kovotojus apsupo nuo Šilavoto ir iš Cikabūdės pusės gausios okupantų pajėgos netikėtai juos užklupo. Užvirė mūšis. Iš apsupties pavyko pasitraukti tik Skirmantui ir kuopos vadui Tigrui. Vos keletą minučių trukusio mūšio metu žuvo Geležinio Vilko rinktinės vadas, partizanų majoras Juozas Stravinskas-Kardas, rinktinės štabo sanitarijos skyriaus viršininkė medicinos seselė Danutė Didžpinigaitytė-Laimutė, kovotojai Juozas Gylys-

Vétra, Jonas Naujokas-Gintaras, kulkosvaidininkai Špokas ir Vilius, vokietis Vilhelmas bei kovotojai Jazminas, Studentas ir vienas neidentifikuotas.

Klemenso Straigio-Vikruolio prisiminimų fragmentas liudija kaip tautos išdavikai sribai tyčiojosi iš žuvusių laisvės kovotojų: „1946 m. prie Šilavoto sribyno atvežė nušautus (1946-06-09) 8 partizanus ir merginą. Atėjęs pasižiūrėti, pažinau rinkt. Vadą Juozą Stravinską-Žiedą ir Marijampolės ligoninės medicinos seserį Domicelę Dičpinigaitytę – Laimutę. Jie buvo užklupti miegantys po kelionės ir nužudyti. Sribai iš jų kūnų visaip tyčiojosi: numovę kelnes tampė lytinius organus, merginai kišo butelius, kitiems į burnas dėjo degančias cigaretes. Vėliau sribai atvedė į galvą sužeistą prtz. Klemensą Baltrušaitį – Skirgailą, Kurta, kurį numetė prie mūrelio ir į žaizdą kišo metalinius virbus bei kitaip tyčiojosi. Aš visa tai mačiau. Teko palaidoti keletą partizanų. Sribai juos dažniausiai versdavo į bulvių duobes prie kapinių.“ Vėliau kovotojų palaikai buvo niekinami Prienų turgaus aikštėje ir užkasti Prienų šilo pakraštyje.

Tokį nežmonišką, barbarišką elgesį su žuvusiais laisvės kovotojais gali patvirtinti visi vyresni žmonės, tie, kuriems buvo lemta matyti tas žiaurias okupantų išdaigas. Nežinau, ar galima pateisinti tokį elgesį okupantų-aziatų. Manau negalima. Juo labiau nepateisinamas kolaborantų – sribų žiaurus elgesys su žuvusiais laisvės kovotojais. Tačiau negalima teigti, kad lietuviai šia prasme išsiskiria iš kitų tautų. Manau, jog visose tautose yra iškrypėlių ir išgamų. Kas skaitė amerikiečių rašytojo E.Hemingvejaus atsiminimus apie Ispanijos pilietinį karą prieš 80 metų, tuo įsitikino.

Per 1946 m. Sekminių šv. Mišias prie Šilavoto bažnyčios šventoriaus vartų numestų ir išniekintų laisvės kovotojų garbei sugaudė Šilavoto bažnyčios varpai...

Reikia pridurti, kad Geležinio Vilko rinktinė įžymi tuo, kad tada joje kovojo ir du legendiniai partizanai: Juozas Lukša-Skirmantas, Daumantas ir Kazimieras Pyplys-Mažytis. Vėliau jie atliko svarbią misiją – prasiveržė per „Geležinę uždangą“ į Vakarus ir nugabeno ten svarbius dokumentus. 1946 m. birželio 7 d. jų nebuvo su tais, kurie žuvo apsuptyje, nes tada vykdė kitą užduotį.

1997 m. gruodžio 22 d. Juozui Stravinskui-Žiedui, Kardui buvo pripažintas kario savanorio statusas. 1998 m. gegužės 13 d. įsakymu jam buvo suteiktas majoro laipsnis, o 1999 m. lapkričio 22 d. LR Prezidento dekretu jis buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi (po mirties).

Šaltiniai.

1. Laisvės kovotojų prisiminimai (sud. R.Kaunietis), X d., „Margi raštai“, 2016 m.
2. Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas, Vilnius LGGRTC, 2008, 1,113.
3. J.Skaržinkas-Dramblis (1927-1995). Prisiminimai: Tikėjome Lietuvos laisve, Partizanai.org.